

BEHIJA ZLATAR

Neki podaci o sandžak-begu Mehmed-begu Obrenoviću

Poznato je da je dolaskom Turaka u naše zemlje veliki broj domaćeg stanovništva prešao na islam. Naročito u Bosni, gdje je proces islamizacije bio mnogo širi i brži nego u ostalim našim pokrajinama. Takav tempo i širina tog procesa dovodena je uglavnom, u vezu s »bosanskom crkvom« i progonima njenih pristalica pred samo potpadanje Bosne pod tursku vlast. Plemstvu koje je primalo islam Turci su, kako se zna, obično ostavljali u posjed njihove zemlje kao timare. Premda su i hrišćani-spahije u ranom periodu dobivali timare bez nekih većih uslova, osim potvrde vjernosti sultanu, Turci su se ipak oslanjali na muslimansko stanovništvo. Takva uočljiva orijentacija osmanske politike djelovala je na sve veću islamizaciju hrišćanskih spahija.¹⁾ Zna se, također, da je među tim domaćim ljudima koji su prihvatili islam veliki broj došao do visokih položaja u Osmanskom Carstvu.

Ličnost o kojoj želim nešto da kažem je sin hrišćanskog feudalca Mehmed-beg Obrenović. On je potjecao iz vlasteoske porodice kneza Petra Obrenovića, koga su Dubrovčani nazivali »dubrovačkim građaninom«. Tako se Petar spominje u zapisniku Vijeća umoljenih od 19. juna 1487. godine.²⁾

¹⁾ A. Handžić, **O islamizaciji u sjeveroistočnoj Bosni**, Prilozi za orijentalnu filologiju, XVI—XVII/1966—67, Sarajevo 1970, str. 11.

²⁾ Č. Truhelka, **Tursko-slovijski spomenici dubrovačke arhive**, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XXIII/1911, str. 443—444.

Petar Obrenović imao je svoj timar u nahiji Neretvi. U njegov timar spadalo je i selo Padhum sa feudalnim porezom od 7.455 akči, a ukupan prihod timara iznosio je 40. 225 akči.³⁾ U istom defteru (iz 1485. godine) u kojem je upisan timar Petra Obrenovića upisan je i njegov čifluk sa prihodom od 600 akči, kao i čifluk Radice, sina spomenutog Petra, također sa prihodom od 600 akči.⁴⁾ Moguće je da je ovaj Radica bio jedan od njegovih sinova koji je kasnije primio islam. Zna se da je, naime, Petar Obrenović, osim Mehmed-bega, imao još dva sina: Halil-pašu rumelijskog begler-bega⁵⁾ i Hamza-bega. Iz turskih popisanih deftera od 1485. i 1489. godine moglo se još utvrditi da je Hamza-beg držao dio višegradskog zeameta sa prihodom od 73.685 akči.⁶⁾

Prije nego što je došao na položaj hercegovačkog sandžak-dega, Mehmed-beg je bio sandžak-beg Moreje. Još u to vrijeme on je bio u dobrim odnosima sa Dubrovčanima, koji su za njega nabavljali tkanine u Mlecima.⁷⁾ Zna se da je Mehmed-beg godine 1499. bio sultanov kapidžibaša, te je kao prijatelj Dubrovčana posredovao na Porti u njihovu korist. Zbog ovog njihovog prijateljstva, Dubrovčane je veoma obradovala vijest o dolasku Mehmed-bega na položaj hercegovačkog sandžak-bega. Na ovaj položaj Mehmed-beg je došao u oktobru 1500. godine.⁸⁾ Čim je stupio na novu dužnost, Dubrovčani su mu poslali svoje poklisare da ga pozdrave i da mu uruče uobičajene darove. On im se zahvalio odmah početkom 1501. godine poslavši im darove po mostarskom vojvodi.⁹⁾

Stigavši u Hercegovinu, Mehmed-beg je nastojao da učvrsti svoju vlast. Već u martu 1501. godine sam je krenuo u Novi, gdje mu je priređen srdačan doček od strane Dubrovačke Republike. I tokom 1502. godine Mehmed-beg je išao u Novi. Bio je tada primoran da od Dubrovačke Republike zatraži novčani zajam koji mu je ona i odobrila.¹⁰⁾ Kao svom susjedu, Dubrovčani su mu slali svoje ljekare, donosili razne poklone, obavještavali ga o novostima koje su ga interesovale, čak mu slali i vijesti za Portu.¹¹⁾

Premda H. Šabanović navodi da je hercegovački namjesnik Mehmed-beg, imenovan 1500. godine, bio rodom iz Poljica,¹²⁾ mogli bi se iznijeti neki indirektni podaci koji govore da je on vjerovatnije bio rodom iz Hercegovine, i to iz okoline Konjica. Naime, još njegov otac knez

³⁾ Istanbul, Basbakanlik Arsivi (dalje: BBA), Topu defter (dalje: TD) No 18 (1485). Sarajevo Orijentalni institut (dalje: OIS), fotokopije deft., br. 61, fo 26.

⁴⁾ Isto, OIS, br. 61, fo 4.

⁵⁾ T. Popović, *Turska i Dubrovnik u XVI veku*, Beograd 1973, str. 52.

⁶⁾ Istanbul, BBA, TD No 18 (1485) i No 974 (1489) OIS, deft. br. 61, fo 56 i br. 88, fo 63; *Istorija Naroda Jugoslavije* knj. II, str. 112.

⁷⁾ T. Popović, *Turska i Dubrovnik*, str. 52.

⁸⁾ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, Prilozi za orijentalnu filologiju XVI—XVII/1966—67, Sarajevo 1970, str. 93.

⁹⁾ Č. Truhelka, nav. djelo str. 443—444.

¹⁰⁾ T. Popović, *Turska i Dubrovnik*, str. 53—54.

¹¹⁾ Isto.

¹²⁾ T. Popović, *Spisak hercegovačkih namesnika u XVI veku*, str. 94.

Petar Obrenović imao je svoj čifluk i timar u nahiji Neretvi,¹⁴⁾ a spomenuto je da je i sam Mehmed-beg imao čifluk u nahiji Neretvi. Upravo je karakteristična i značajna zabilješka u bosanskom defteru iz 1540. godine o spomenutom Mehmed-begovom čifluku. T ustoji: »Čifluk Mehmed-bega, sina Obrena. To su sela Podhum i Seonica koja pripadaju Neretvi; a ta mjesta je ranije pokojni Mevlana Ohri-zade Sinan čelebija dao uz tapiju. U potvrdi spomenutog pokojnika upisane su: Opseg i granice livada, vinograda i stabala voća. Mehmed-beg, bog mu oprostio grijeh, dugo vremena je to posjedovao kao mulk. Kasnije je to uvakufio za medresu i tekiju koju je, u ime Allaha, sagradio u kasabi Peć. Do sada je to bilo zadržano za vakuf i tako posjedovano. U defteru je na sljedeći način objašnjeno i upisano: »Sada, kada je izvršena revizija, spomenute zemlje nisu bile upisane u defter, nego su bile izvan deftera. Kada su defteri stigli u prijestonicu, izdata je naredba da se ušrovi obračunaju kao i kod drugih sličnih čifluka i da se daju u timar, jer nisu donijeli i pokazali muafname i mulkname, te je šerijatska desetina spomenutog čifluka upisana kao prihod nosioca timara.« A kad su oni što su imali ispravne muafname i mulkame donijeli i pokazali na sretnom pragu (prijestolu), izvoljele su se obnoviti naredbe i odluke i izdat je ferman u kojem se naređuje sljedeće: »Neka ih prema ranijoj odredbi posjeduju kao muafi. Nakon što plate šerijatske i zakonske obaveze koje su kao mukata određene u iznosu od 260 akči, ostatak prihoda zadržava se za vakuf.«¹⁵⁾

U kliškom defteru, nedatiranom, ali svakako iz sredine XVI vijeka, također je upisan ovaj Mehmed-begov čifluk. On je obuhvatao dio sela Seonica i jedan dio sela Podhum.¹⁶⁾ Međutim, prema kasnijem kliškom defteru iz 1573,¹⁷⁾ ovaj čifluk je već pripadao Mehmed-begovom vakufu. Tamo je upisano: »Čifluk (obuhvatao je) jedan dio sela Podhuma i jedan dio sela Seonice, a poznat je pod imenom čifluk Obren — sa travnjacima, pašnjacima i livadama, pripada nahiji Neretvi. U posjedu je Mehmed-begovog vakufa (zavještanog), za medresu i tekiju u kasabi Peć u skadarskom sandžaku«.

Selo Seonica, koje je pripadalo Mehmed-begu bilo je još u XV vijeku dosta nastanjeno mjesto, čiji se stanovnici spominju kao pristalice »bosanske crkve«.¹⁸⁾ U tursko doba u Seonici je živjelo nekoliko begovskih porodica, koje su imale velike posjede.¹⁹⁾

Treba istaknuti da se u srednjovjekovnim izvorima u okolini Konjica navode naselja sa crkvom koja su predstavljala središte izvjesne grupe sela. To su, kako se ističe, bile stare slovenske male župe ili

¹⁴⁾ H. Šabanović, **Bosanski pašaluk**, Sarajevo 1973. str. 191. H. Šabanović to piše na osnovu podataka koje je našao u knjizi, I. Pivčević, **Povjest Poljica**, Split 1921.

¹⁵⁾ Navedeni defter iz 1485. godine, OIS, deft. br. 61, fo 4 i 26.

¹⁶⁾ Istanbul, BBA, TD, No 211 (1540—42). OIS, deft. br. 75, fo 399; B. Zlatar, **Popis vakufa u Bosni u XVI stoljeću**, Prilozi za orijentalnu filologiju XX—XXI 1970—1971, Sarajevo 1974. str. 136.

¹⁷⁾ BBA, Maliye, No 284, fo 5.

¹⁸⁾ Istanbul, BBA, TD, No 533, OIS, deft. br. 92, fo 14.

¹⁹⁾ H. Hasandedić, **Povijest Seonice i njenih porodica**, Novi behar 1938—39, str. 136

općine.²⁰⁾ Među tim selima koja pripadaju Seonici navodi se i selo Obrenovac. Ta podudarnost imena navodi nas na pretpostavku da se to selo veže za starenike porodice Obrenovića. D. Buturović pretpostavlja da je knez Petar Obrenović osnivač porodice Buturović, spahijske porodice čiji su se timari nalazili pretežno u nahiji Neretvi.²¹⁾

Kako je spomenuto, Mehmed-beg je otišao iz Hercegovine na položaj skadarskog sandžak-bega. Svakako, dok je još bio na tom položaju, sagradio je medresu i tekiju u Peći koja je u to vrijeme pripadala skadarskom sandžaku. O Mehmed-begovim zadužbinama sačuvana je njegova vakufnama iz druge dekade mjeseca redžepa 922 (10—19. augusta 1516. godine).²²⁾

U toj vakufnama stoji da je Mehmed-beg podigao medresu i tekiju u Peći i dalje doslovno: »... zatim je podigao spomenutu medresu i uvakufio (prihod) za njene učenike koji stanuju u njoj, koji su sposobni i koji stiču korisna znanja, koji uče osnove svijetloga šerijata; a spomenutu tekiju podigao i uvakufio (prihode) za one koji odlaze i dolaze, za siromahe i bijednike, za namjernike i one koji (tu) stalno borave. Time je osnovao vakuf na šerijatu zasnovan, koji sadrži punovaljane uvjete u kojima nema ničega što bi činilo vakuf ništavnim. Zatim je vakif kao dobro obaviješten — neka ga uzvišeni Allah pomogne bistriinom misli i razuma — želeći da ova dobra potraju dokle traju dani i noći, dok teku mjeseci i godine, uvakufio za opće dobro sva ta zapisana dobra, tj. sve ono što on ima, što je u njegovoj vlasti, u njegovim rukama, i što je bilo njegovo vlasništvo do vremena dok nije uspostavio ovaj vakuf...«. A to što je uvakufio jesu: dva sela zvana Yavušler, četrdeset bunara koji se nalaze u nahiji Dimetoka, zatim mezre u gradu Plovdiv, te mlinove u selu Dolići u okolini Peći, te šest mlinskih žrnjeva na vodi Čehotini u Foči. Ovdje treba napomenuti da je Foča bila sjedište hercegovačkog sandžak-bega u vrijeme kada je Mehmed-beg bio hercegovački sandžak-beg, pa je logično da je on i tu imao svoje posjede.

Pored navedenih dobara, Mehmed-beg je uvakufio i mlinove na rijeci Bistrici koji su se nalazili u području Peći, te dosta gotovog novca, kao i kuće u selu Čavušlu i Plovdivu, zatim još četiri mlina (ne zna se na kojoj vodi, jer je i u tekstu vakufname izostavljeno ime rijeke), tučak za rižu koji se nalazio u blizini Plovdiva, te još neke kuće i jednu konjušnicu.

Nakon što je Mehmed-beg odredio plate za službenike tekije i medrese (za mutevliju svakog dana 10 dirhema, za muderisa u medresi svakog dana 9 dirhema, za učenike po 10 dirhema, za vratara medrese 1 dirhem, za slugu svakog dana po 1 dirhem) i za potrebe tekije dnevno po 10 dirhema odredio je još da se novac koji je preostane nakon pod-

¹⁹⁾ Isto.

²⁰⁾ P. Anđelić, *Srednjevjekovna kulturna mjesta u okolini Konjica*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1957, str. 197.

²¹⁾ D. Buturović, *Isprave spahijskih porodica iz nahije Neretve*, Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom, VI—VII/1956—57, Sarajevo, 1958, str. 206.

mirenja navedenih troškova čuva kod mutevelije, te da se utroši za imaret koji će se sagraditi na pogodnom mjestu od jedne trećine vakifovog imetka.

Kao što se vidi iz Mehmed-begove vakufname, on je bio dosta imućan čovjek. Imao je posjede u raznim krajevima Osmanskog Carstva. To svoje bogatstvo, kako se čini, zavještao je sve u dobrotvorne svrhe, izgrađivši medresu i tekiju, objekte koji su u ono vrijeme predstavljali važne prosvjetne objekte.

U Peći danas postoje dvije medrese. Prema podacima A. Bejtića, to su: **Stara medresa** (Atik medrese), koja je u arhitektonskom smislu veoma vrijedna građevina i **Velika medresa**, koja je sada, kao i **Stara medresa**, u dosta dotrajalom stajnu. Budući da se nijednoj od ovih medresa ne zna osnivač, moguće je da je jedna od njih Mehmed-begova. U zgradi **Stare medrese** nalazi se i biblioteka.²³

Što se tiče tekija, u Peći su se do danas očuvale dvije tekije (također podatak A. Bejtića). To su Kaderijska i Rufajiska tekija. Do danas nije utvrđeno vrijeme njihovog nastanka, te prema tome ne može se znati ni ko je njihov osnivač.

Dok je bio sandžak-beg Hercegovine, kao i sandžak-beg Skadra, Mehmed-beg je bio veoma cijenjena i ugledna ličnost, što se zaključuje iz njegove prepiske sa Dubrovačkom Republikom. Kao svjedoci u njegovoj vakufnami javljaju se sljedeće ličnosti: Kasib-beg, sin Abdullaha, zajim, Jakub-beg, sin Abdullaha, zajim, Sinan-beg, sin Hamze džindlija (al cindi), kadija Mevlana Mehmed-beg Čelebi, Sinan-beg, sin Abdullaha tadašnji zapovjednik (emir), Ferhad-aga iz kruga učenjaka (emir) itd.).

Iz vakufname i drugih izvora saznajemo da je Mehmed-beg ostavio iza sebe nekoliko sinova i ženu. Kuću koju je kupio iz zaostavštine Mehmed-bega, sina Mihala, (Mihajlović)²⁴) »...kupio je, (kako u vakufnami stoji): »svojim uglednim sinovima i potomcima s koljena na koljeno s pokoljenja na pokoljenje sve dok ne izumru i ne nestanu...« O ženi Mehmed-bega Obrenovića postoji samo podatak da je »kao žena sandžak begova, velikog prijatelja Dubrovčana dobila na dar svilene tkanine u vrijednosti od trideset dukata.«²⁵

Već sam podatak da je Mehmed-beg tri puta bio sandžak-beg u tri različite pokrajine Osmanskog Carstva govori o njegovom uticaju u ono vrijeme. O njegovom političkom i vojničkom djelovanju u Moreji

²³) Topkapi Müzesi Soray Arsivi. Početak je pod signaturom E 4127, a kraj pod signaturom D 7093.

²⁴) M. Bećirbegović, **Prosvjetni objekti islamske arhitekture**, Prilozi za orijentalnu filologiju XX—XXI/1970—71, Sarajevo 1974, str. 346.

²⁴) Prema S. Bašagiću (Kratka uputa u prošlost BiH) Mehmed-beg Mihajlović bio je na položaju bosanskog sandžakbega 1517. godine.

²⁵) Č. Truhelka, nav. djelo str. 444.

i Skadru nema za sada dovoljno podataka. Kao hercegovački sandžak-beg istakao se u odbrani zemlje i u normalizovanju dosta teške situacije koja je bila posljedica stalnih upada Mlečana.

Zadužbine Mehmed-bega Obrenovića svjedoče da se on dosta istakao i na području kulturne djelatnosti. Podizanjem dvije prosvjetne ustanove učinio je u ono doba značajan doprinos gradu kao što je Peć. Poput mnogih drugih ličnosti, rođenih u našoj zemlji, koje su se uklopile u vladajući sistem Osmanskog Carstva, i Mehmed-beg je zaslužio istaknuto mjesto u istoriji naših naroda u doba turske vladavine.